

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512

Robin Dolar, *Zgodovina skozi periodizacijo: pojem pozne predmodernosti* • Neva Makuc, *Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510* • Nina Ošep, *Gospodarsko poslovanje škofa Tomaža Hrena s podložniki gospostva Gornji* • Jan Lhoták, *Burghership and honorary burghership in the Habsburg monarchy 1848–1918. Honorary categories or conflictual political fields?* • Jan Bernot, *Boj za šolo na Travi. O nacionalni diferenciaciji na obrobju Kočevske v zadnjih desetletjih 19. stoletja* • Janez Mlinar, *Tone Smolej, Ljudmila Štrekelj, pozabljena prva slovenska doktorica zgodovine* • Gašper Gabrijelčič, *The Origins of U.S. Bilateral Foreign Assistance. The Marshall Plan – A Benchmark for Contemporary U.S. Foreign Aid?*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 15. november 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, december 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on November 15, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, December 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Robin **Dolar**, Zgodovina skozi periodizacijo:
 pojem pozne predmodernosti 270–326
 History Through the Lens of Periodization: The Concept of Late
 Premodernity
- Neva **Makuc**, Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik
 Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510 328–342
 The First Habsburg-Venetian War and Leonardo Amaseo's
 Diary from 1508–1510
- Nina **Ošep**, Gospodarsko poslovanje škofa Tomaža Hrena s podložniki
 gospostva Gornji Grad 344–375
 Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys
 on the execution of the land relief in Carniola
- Jan **Lhoták**, Burghership and honorary burghership in
 the Habsburg monarchy 1848–1918.
 Honorary categories or conflictual political fields? 376–402
 Meščanstvo in častno meščanstvo v habsburški monarhiji 1848–1918.
 Častne kategorije ali polja političnih konfliktov?
- Jan **Bernot**, Boj za šolo na Travi. O nacionalni diferenciaciji na obrobju
 Kočevske v zadnjih desetletjih 19. stoletja 404–420
 Struggle for a School at Trava. On National Differentiation
 on the Outskirts of the Gottschee Region in the Final Decades
 of the 19th Century
- Janez **Mlinar**, Tone **Smolej**, Ljudmila Štrekelj, pozabljena
 prva slovenska doktorica zgodovine 422–439
 Ljudmila Štrekelj, the Forgotten First Slovenian Woman
 with a Doctorate in History
- Gašper **Gabrijelčič**, The Origins of U.S. Bilateral Foreign Assistance.
 The Marshall Plan – A Benchmark for Contemporary
 U.S. Foreign Aid? 440–469
 Začetki bilateralne zunanje pomoči ZDA.
 Marshallov načrt – zlati standard za sodobno zunanjo pomoč?

Zapisi – Notes

Rok Stergar , Walter Lukan, zgodovinar dunajske šole (ob njegovi osemdesetletnici)	472–477
Walter Lukan, a historian of the Vienna School, on the occasion of his 80th birthday.	

Jubileji – Anniversaries

95 let dr. Eme Umek (Andrej Nared)	480–483
On the Occasion of Dr Ema Umek's 95th Birthday	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Herwig Wolfram, Rimsko cesarstvo in njegovi Germani: pripoved o izvoru in prihodu (Rok Ribič)	486–489
Lilijana Žnidaršič Golec, Metoda Kokole (ur.), Jurij Slatkonja (1456–1522): od Kranjske do Dunaja (Janez Höfler) ...	490–494
Darja Mihelič, Obzorje duha Istranov zgodnjega novega veka. Popis zapuščine premožnega meščana (1599) (Ignacij Voje)	495–497
Sergije Dimitrijevič, Tuji kapital v gospodarstvu bivše Jugoslavije (Neven Borak)	498–500
Janez Mulec, Življenjska pot matematika Iva Laha (Željko Oset)	501–502

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	504–507
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 78, 2024	508–512
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 78, 2024	

Ocene in poročila

Darja Mihelič, **Obzorje duha Istranov zgodnjega novega veka. Popis zapuščine premožnega meščana (1599)**, Koper 2023; založba Annales, 196 strani.

V uvodnem poglavju je avtorico predvsem zanimala izkoriščenost arhivskih virov za raziskavo problematike, ki jo je nameravala obdelati. Poudarila je, da je še veliko nepregledanega arhivskega gradiva, to pa predstavlja največji izziv za preučevanje dognanj o preteklosti, ki naj bi dopolnilo doslej znano podobo. Opozarja, da je skušala Alja Brglez na podlagi nekaterih izbranih virov sicer razkriti urbanistično, bivanjsko in kulturno podobo mesta Piran konec 16. in v začetku 17. stoletja, vendar ji manjkajo podatki o izobraženosti istrskih meščanov, med njimi o knjigah, ki naj bi jih imele posamezne piranske družine.

V naslednjem poglavju se je lotila zgodovinskega razvoja v 15. in 16. stoletju. Zanima jo dogajanje v jugovzhodni Evropi, kjer je bil politični razvoj povezan s prodorom osmanskih Turkov. Ti so v drugi polovici 15. stoletja vpadali tudi v Istro, medtem ko je v prvih desetletjih 16. stoletja ton dogajanju dajala beneško-habsburška vojna, ki je potekala v neposrednem zaledju Pirana. Predstavi tudi gospodarsko stanje v Evropi, kjer opozarja na veliko obremenjenost kmetov z raznimi dajatvami in davki. V intelektualnem in kulturnem življenju je postala zelo pomembna vloga mest, povezana pa je bila (tudi) z Gutenbergovim epohalnim izumom tiska, medtem, ko je v verskem pogledu 16. stoletje zaznamoval protestantizem.

Severozahodna Istra je sledila splošnemu evropskemu razvoju. Avtorica navaja širjenje tiska, šol in znanstvenih ustanov, omeni številne znane in vplivne učenjake ter literarne, likovne in glasbene ustvarjalce v Piranu in Kopru. Pomembno središče humanizma na severu Istre je predstavljal Trst.

Zelo pregledno je poglavje o najpomembnejših fondih Piranskega arhiva. Med vicedomskimi kodeksi je posebej zanimiva serija, v kateri so navedene zapuščine s podrobnimi popisi premoženja pokojnih piranskih meščanov. Zapuščinski inventarji, ki jih je pri nas na kranjskem gradivu prvi sistematično obravnaval Marko Štuhec, predstavljajo podatkovno izjemno bogate zapise, odkrivajo rodbinske povezave in nudijo vpogled v premoženje posameznika in način življenja. Med piranskimi zapuščinskimi inventarji se nahaja tudi popis premoženja premožnega intelektualca Almeriga Petronija iz konca 16. in začetka 17. stoletja. Na enajstih listih (22 strani) je navedeno pokojnikovo impozantno nepremično in premično imetje v Piranu, Umagu in Bujah, med katerim zbuja pozornost enkratni popis 366 knjig. Vsebina knjig je zelo pestra. Poleg teologije

in filozofije so tu knjige s področja zgodovine, prava, jezikoslovja, leposlovje, gramatike medicine, naravoslovja, vzgoje itd. Avtorji, v kolikor so znani, so bodisi komentirani in interpretirani antični klasiki, ali sodobni erudti, ki si pogosto nadevajo imena antičnih učenjakov. Za nekatere knjige je v inventarju omenjeno, da so stare in poškodovane, medtem, ko popis ne navaja leta in kraja izdaje posameznega dela, vendar je bilo ob rekonstrukciji popisa mogoče ugotoviti, da jih je bila večina natisnjena v bližnjih Benetkah. Raznolikost knjižnih vsebin opozarja, da imamo pri Almerigu opravka z zelo razgledanim meščanom. Za naša primorska mesta je takšen katalog bogate zasebne knjižnice unikaten. Se pa bo verjetno našla še kakšna podobna zasebna knjižnica, ker je velik del piranskega arhiva še neraziskan, še v večji meri pa to velja za koprski arhiv, ki je zdaj dostopen v arhivu v Benetkah.

Drugi del raziskave je avtorica posvetila družini Petronio iz katere je izhajal pokojni Almerigo. Bil je bil sin Nikolaja in njegove žene Katarine. V inventarju je označen kot vdovec. Zapustil je dve hčeri, mladoletno Marijo in odraslo Fantino, ki je bila poročena s Peierom. Imetje Almeriga je bilo podrobno popisano in ocenjeno v prisotnosti enega od štirih mestnih sodnikov in treh cenilcev – justiciarijev, piranski podestat pa je določil varuha in skrbnika obeh dedinj. To naj bi zagotovilo, da bo mladoletna Marija ob svojem času prejela ustrezen delež premoženja. Priča in overovatelj zapisa je bil doktor obeh prav (cerkvenega in civilnega) Nikolo Caldana, vicedom piranske skupnosti in ugleden piranski meščan.

Zapuščinski inventar ponuja tudi podatke o sorodstvenih povezavah družine Petronio, ki jo je mogoče slediti nazaj v 13. stoletje in ki jih je avtorica predstavila v posebnem poglavju. Številne podatke o družini, njenem premoženju kot vlogi in funkcijah njenih članov v piranski komuni nudijo oporo, matične knjige, solne pogodbe in drugi viri, ki jih je avtorica upoštevala pri predstavitvi te vsekakor premožne piranske družine.

Sledi podrobna predstavitev Almerigovega premoženja. Zapustil je dve hiši z vrtovi v piranski osrednji četrti, hišo v miljski četrti in hišo pri ribolovnem območju. Hiše so bile opremljene s pohištvom, med drugim s klopmi, mizicami, naslonjači, skrinjami, posteljami (tudi z baldahinom) itd. Navedena je kuhinjska oprema, razne slike in portreti, ogledala, glasbeni instrumenti in orožje. Navedeni so oljčni nasadi in soline, ki so predstavljale glavno premoženje družine. Opisane so tudi nepremičnine v Umagu in Bujah. Sledi podroben opis premičnega inventarja v prvi in drugi hiši, kjer je družina prebivala, z dragocenostmi in nakitom vred. Zanimiva je omemba okrogle škatle polne spisov in pisem. Znatno vrednost je predstavljal gospodinjski inventar, zelo številni in pestri so bili izdelki iz blaga (npr. posteljnine, perilo, obleke). Posebno pozornost je avtorica namenila popisu 366 knjižnih del različnih vsebin (natančno jih je predstavila v posebni monografiji: Popis knjižnice Pirančana Petronija iz 16. stoletja, Koper 2024), obdelala pa je tudi denarne enote in mere, ki se omenjajo v popisu.

V zadnjem poglavju je avtorica opisala vir, ki je napisan v precej kurzivni latinični pisavi ter v beneško italijanskem govoru z nekaj lokalnimi posebnostmi in tudi latinskimi besedami, ter ga – tako kot številne druge dokumente piranskega

arhiva (predvsem notarske knjige) – tudi vzorno objavila, skupaj s stvarnim in imenskim kazalom ter posnetkom celotnega zapuščinskega inventarja. Na koncu knjige je kratek povzetek v slovenskem, italijanskem in angleškem jeziku.

Darja Mihelič s pričujočo knjigo ni predstavila le premoženje in s tem materialno okolje uglednega piranskega meščana Almeriga Petronia, ampak na podlagi knjižnega inventarja tudi njegovo duhovno obzorje, iz katerega je mogoče sklepati tudi na intelektualno okolje v takratnem Piranu. Knjiga je vsekakor pomemben prispevek k poznavanju življenja meščanov v Piranu na prelomu 16. v 17. stoletje.

Ignacij Voje

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512